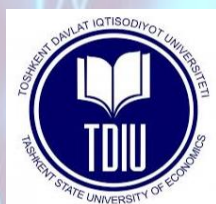

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРЛИГИ
МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО И СРЕДНЕГО СПЕЦИАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН**

**ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

**ЎЗБЕКИСТОНДА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА
МЕНЕЖМЕНТ ВА КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВНИНГ АҲАМИЯТИ**

халқаро илмий-амалий конференцияси маъруза тезислари тўплами

**Ўзбекистон, Тошкент ш.,
2020 йил 20 май**

Республикамизда тўлов тизими йил сайин такомиллашиб бормоқда. Бу эса банклараро ҳисоб-китобларни ўтказиш технологияларига қатор ўзгаришлар киритилишини тақозо қилмоқда. Банклараро ҳисоб-китоблар ҳам мазмунан, ҳам сифат жиҳатидан аввалги йилларига нисбатан ўзгармоқда.

Бугунги кунда банклар иккита модификациядаги, яъни «HUMO» тизими ва Uzcard тизимидаги амалдаги карталар учун терминаллар сотиб олинмоқда. Улардан фойдаланишда харидор сотувчи ёки кассирга доим махфий сақланиши керак бўлган ПИН-кодни маълум қилиши керак бўлмайди.

«HUMO» тизими терминаллари ёрдамида нафақат унинг карталари, балки Mastercard, Visa, UnionPAY карталари воситасида ҳам бемалол ҳақ тўлаш мумкин бўлади.

Бунга эришиш учун амалга оширилган ишлар билан бирга яна бир қатор вазифаларни амалга ошириш талаб этилди, яъни:

1. Аҳолига хизмат кўрсатадиган барча турдаги транспорт воситаларида, биринчи навбатда, метро ва ҳоказоларда йўл ҳақларини банк пластик карталари ёки махсус транспорт карталари орқали тўлашни тўлиқ жорий қилиш.

2. Марказий банк Клиринг тизими инфратузилмасида ахборот муҳофазаси ва хавфсизликни ҳамда ахборот тизимларининг самарали ишлашини таъминлаш.

Банкларда ҳам кенг миқёсли ўзгаришлар юз беради. Ҳозир пластик карталар орқали барча операцияларни Ягона процессинг маркази амалга оширади. Вақт ўтиши билан бундай марказлар кўпаяди, ҳатто ҳар бир банкда ўзиники бўлиши мумкин. Бу тўлов тизими ишида узилишлар бўлиши хавфини камайтиради, банклар таклиф этадиган маҳсулотлар линейкасини кенгайтириш имконини яратади.

A.J.Xo'jamurodov, i.f.f.d. (PhD)

S.F. Esanov, magistr,TDIU

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INVESTITSIYA FAOLIYATIDA DAVLAT ISHTIROKINI TARTIBGA SOLISHNING METODOLOGIK ASOSLARI

Zamonaviy sharoitda korporativ boshqaruvni takomillashtirish o'tish davri iqtisodiyotiga ega bo'lgan mamlakatlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi hal qiluvchi omillardan biriga aylandi. Yangi ishbilarmonlik muhitida kompaniya faoliyati samaradorligini ta'minlashga qaratilgan kompaniya menejerlari va ularning egalari (aksiyadorlar / investorlar), shuningdek, boshqa manfaatdor tomonlar (kreditorlar, hokimiyat vakillari, kompaniya xodimlari, kompaniya sheriklari) o'rtasidagi munosabatlar tizimini rivojlantirish muammosi, ayniqsa, dolzarbdir.

O'zbekiston Respublikasida korporativ boshqaruv tizimini rivojlantirish va takomillashtirish nafaqat mamlakatning iqtisodiy rivojlanish darajasini, balki ijtimoiy va investitsion muhitini ham belgilovchi muhim omillardan biridir. Samarali korporativ boshqaruv aksiyadorlik jamiyati (OAJ) tomonidan o'z kapitalidan samarali va maqsadli foydalanilishini, boshqaruv organlarining aksiyadorlar oldida

hisobdorligini ta'minlashga qaratilgan bo'lib, bu investorning o'z faoliyatiga bo'lgan ishonchini oshirishga yordam beradi.

Shunday qilib, samarali korporativ boshqaruvning asosiy maqsadi korporativ munosabatlar ishtirokchilari o'rtasida ishonchni oshirishdir, bunga erishishning asosiy sharti rejalashtirish, buxgalteriya hisobi, tahlilini tashkil etish va iqtisodiy munosabatlar subyektlarining manfaatlarini maqbul uyg'unlashtirish va qondirishni ta'minlash orqali moliyaviy-iqtisodiy faoliyatning shaffofligini oshirishdir.

Iqtisodiy adabiyotlarda davlat investitsiya siyosati sharoitida qulay investitsiya muhitini yaratishga va budjet investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish chora-tadbirlari tizimini tushunish taklif etiladi¹. A.E. Ramilova davlat investitsiya siyosatini iqtisodiyotning tarmoqlari va tarmoqlarida kapital qo'yilmalardan foydalanish yo'nalishini, investitsiyalarni jalb qilish, rejalashtirish va amalga oshirish jarayonini boshqarishda institutsional ishonchni, shuningdek, soliq va boshqa imtiyozlarni joriy etish orqali xorijiy investorlarga qulay sharoit yaratadigan davlatning yondashuvi va qarorlari to'plamidir¹.

Davlat investitsiya siyosatining maqsadi sifatida I.Z. Fathutdinov va V.A. Trapeznikov milliy va xorijiy investorlarning investitsion faoliyatini maqbul huquqiy tartibga solishni izlashga urg'u bermoqdalar¹. Shu bilan birga, ushbu mualliflarning ta'kidlashicha, investitsiyalarning sifat darajasi va miqdoriy o'sishi kabi makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, ularning nisbati amaldagi davlat investitsiya siyosati to'g'risida tasavvur beradi.

Investitsion sohani davlat tomonidan boshqarish jamiyat manfaatlarini tadbirkorlik manfaatlariga uyg'unlashtirish orqali bozorda kapital oqimini majburiy ravishda tartibga solishni o'z ichiga oladi. Buning uchun turli xil vositalar qo'llaniladi:

Investitsiyalar uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish:

- soliq imtiyozlari;
- investitsiya kreditlari;
- buxgalteriya hisobi va soliq siyosatini tartibga solish;
- davlatlararo shartnomalarda ikkiyoqlama soliqqa tortishni bekor qilish;
- yer va boshqa tabiiy resurslardan foydalanishda imtiyozli shartlar;
- investorlarni himoya qilish;
- iqtisodiyotni monopoliyaga qarshi tartibga solish;
- axborot va transport infratuzilmasini rivojlantirish;

Investitsiya va aktivlarni yaratish sohasidagi standartlar, normalar va qoidalarni ishlab chiqish va tasdiqlash;

¹⁶⁵ Рамилова А.Э. Государственное регулирование прямых инвестиций (Принципы, методы, механизмы). Дис. ... канд. экон. наук. – М., 2000.

¹⁶⁶ Фатхутдинов И.З., Трапезников В.А. Инвестиционное право. Учеб.-практ. пособие. – М.: Волтерс Клувер, 2006.

¹⁶⁷ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси // <https://www.prezident.uz/uz/lists/view/3324>

- investitsiya faoliyatini moliyalashtirishni jalb qilish uchun huquqiy asos yaratish;

- bozorda o'yin qoidalariga rioya etilishini nazorat qilish.

Davlatning investitsiya faoliyatida bevosita ishtiroki:

- bir qator tijorat loyihalarini to'g'ridan to'g'ri budjet tomonidan moliyalashtirish;

- davlat ehtiyojlari uchun kapital qo'yilmalarni amalga oshirish to'g'risida;

- budjet mablag'larini qaytariladigan asosda berish to'g'risida;

- davlat kafolatlarini berish to'g'risida;

- xususiy sektor kompaniyalariga tovarlar, ishlar, xizmatlar yetkazib berishga buyurtmalar;

- investitsiya loyihalarini ekspertizadan o'tkazish to'g'risida;

- davlat-xususiy sheriklik mexanizmi orqali imtiyozlar berish to'g'risida.

Investitsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solish, mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy-texnikaviy rivojlanishiga yo'naltirilgan investitsiya siyosatini amalga oshirish O'zbekistonning davlat organlari, ularning vakolatlari doirasidagi tashkilotlar tomonidan ta'minlanadi va yuqoridagi vositalar bilan amalga oshiriladi. Bundan tashqari davlat mamlakatda investitsion faoliyatga ta'sir etishning ham ma'muriy, ham iqtisodiy usullaridan foydalanadi.

Ma'muriy (to'g'ridan to'g'ri) tartibga solish usullari investitsiya faoliyati subyektlariga to'g'ridan to'g'ri ta'sir qilishni anglatadi, davlat normativ hujjatlar, ta'qiqlar, cheklashlar, ruxsatnomalardan foydalangan holda iqtisodiyotning boshqa subyektlariga nisbatan majburlash huquqiga ega. Bunday ta'sir qilish vositalari qonunchilik va me'yoriy hujjatlardir. Masalan, qonunda barcha investitsiya loyihalari ekologik ekspertizadan o'tkazilishi belgilab qo'yilgan.

Investitsion faoliyatga davlatning ta'sir ko'rsatadigan iqtisodiy usullari – davlatning investitsiya faoliyati subyektlari tomonidan subyektlarning manfaatlarida ham, butun jamiyat manfaatlarida ham qarorlar qabul qilinishini rag'batlantirish orqali amalga oshiradigan usullar. Davlat investitsiya maqsadlariga erishish uchun ma'muriy va iqtisodiy usullarni birlashtiradi.

Iqtisodiy usullarga quyidagilar kiradi:

- qayta moliyalash stavkalari, soliq imtiyozlari va chegirmalarini belgilash;

- yer, tabiiy resurslar kabi investitsiya resurslari uchun soliq stavkalari, tariflar, to'lov stavkalarini farqlash.

Iqtisodiy tartibga solish vositalarining to'plamiga quyidagi vositalar guruhlari kiradi: faol-tarkibiy, moliyaviy-tarkibiy, pul-kredit va shu kabilar.

Faol tarkibiy usullarga quyidagilar kiradi:

- 1) davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash;

- 2) investitsiyalarni davlat tomonidan moliyalashtirish (davlat investitsiyalari);

- 3) davlatning ishtiroki;

- 4) tegishli kredit berish;

- 5) to'g'ridan to'g'ri loyihani moliyalashtirish;

- 6) tashqi aktiv va passiv qarzlarni boshqarish.

Fiskal va tarkibiy vositalar (fiskal siyosat vositalari) budjet va soliq tizimlari orqali investitsiyalarni jalb qilishni o'z ichiga oladi.

Pul vositalari (pul-kredit siyosati vositalari) pul aylanishi va pul massasini tartibga solish orqali investitsiyalarga ta'sir qiladi, shuningdek, kredit siyosatiga ta'sir qiladi.

Investitsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solish vositalari faqat tashkiliy va boshqaruv ta'sir shakllaridan foydalanilganda samarali qo'llanilishi mumkin, bunga quyidagilar kiradi:

- 1) axborot va tahliliy qo'llab-quvvatlash;
- 2) tarkibiy islohotlarni va aniq loyihalarni ilgari surish usullari (vositalari);
- 3) investitsion iqlimni oshirish usullari (vositalari) (hududlar marketingi va shu kabilar).

Investitsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solishning asosiy maqsadi har bir muayyan davr uchun davlatning iqtisodiy va ijtimoiy siyosatini amalga oshirish uchun barcha xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun mamlakatda qulay investitsiya muhitini yaratishdir. Shunday qilib, investitsiya faoliyatini tartibga solish davlatning qo'lida iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarga ta'sir ko'rsatadigan eng muhim vositadir.

Investitsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solish davlatning investitsiya va iqtisodiy siyosati bilan uzviy bog'liq bo'lgan tegishli innovatsiyalar, soliq, moliya-kredit va boshqa siyosatlarni amalga oshirmasdan turib samarali bo'lmaydi.

Xulosa: investitsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solish – investorning o'z faoliyatini amalga oshiradigan, qonunchilikda, tashkiliy-huquqiy shakllarda tasdiqlangan davlat yondashuvi va qarorlarining yig'indisi.

Investitsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solish uning huquqiy tabiatiga mos kelishi, uning murakkab subyektiv tarkibi va turlarining xilma-xilligini hisobga olishi kerak. Ushbu faoliyatni amalga oshirishda investitsiya sohasidagi ijobiy jarayonlarni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirishga e'tibor berish kerak, uning mazmuni prognozlash, dasturlash, xabardor qilish, investitsiyalar uchun boshqa qulay shart-sharoitlarni yaratish, shuningdek, jamoatchilik bilan aloqalar sohasida ushbu sohada qonuniylik va tartibga rioya etilishini nazorat qilish kerak.